ADVIES 11/07 | April 2011

SER

Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

Advies Strategische Agenda Hoger Onderwijs Onderzoek en Wetenschap

Aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Deze publicatie betreft de ‘ministersversie’ van het advies, vooruitlopend op de officiële SER-uitgave.

Inhoudsopgave

Samenvatting 3
1. Inleiding 5
2. Benutten van talent 5
3. Basiskwaliteit hoger onderwijs omhoog 6
4. Toegankelijkheid optimaliseren 7
5. Reliëf en differentiatie in dienst van studenten en bedrijven 11
6. Ruimte voor excellentie 13
7. Relatie onderwijs-arbeidsmarkt versterken 14
8. Onderzoek, innovatie en valorisatie 17
9. Financiering en bekostiging 19
Geraadpleegde literatuur 22

Bijlagen
1. Adviesaanvraag
2. Samenstelling voorbereidingsgroep AMV-HO en commissie AMV

Samenvatting

De SER levert in dit advies input voor de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap 2011. Het belang van hoger onderwijs voor de arbeidsmarkt staat hierin centraal.

Nederland heeft de ambitie te behoren tot de top vijf van kenniseconomieën. Dit betekent dat zo veel mogelijk potentieel talent het hoger onderwijs moet kunnen bereiken en daar ook tot ontwikkeling moet kunnen komen. In het hoger onderwijs is echter sprake van een aanzienlijke studie-uitval, wordt talent te weinig uitgedaagd en is er te weinig flexibiliteit in het systeem om de gevarieerde vraag van studenten en arbeidsmarkt goed te bedienen. Studie-uitval, verkeerde studiekeuze, studiewisseling en het vaak dientengevolge lang studeren hebben tot gevolg dat de Nederlandse jongeren relatief laat de arbeidsmarkt betreden. Dat is zowel nadelig voor de jongeren zelf als voor de Nederlandse samenleving en economie.

De basiskwaliteit in het hoger onderwijs moet omhoog. Een belangrijk aspect daarbij is de kwaliteit van de docenten, in het bijzonder in het hbo. Met een betere basiskwaliteit kunnen excellentieprogramma's zich richten op toptalent in zowel wo als hbo.

Er moet sterker worden ingezet om de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Een betere inhoudelijke voorlichting door onderwijsinstellingen over studierichtingen en opleidingen, een betere voorbereiding door studenten, en selectie en matching gericht op het beter bij elkaar laten passen van student en opleiding. Bij zowel selectie als financiële maatregelen moet ervoor worden gewaakt dat dit niet ten koste gaat van de toegankelijkheid. De raad vraagt daarbij aandacht voor opleidingen die een rol kunnen spelen in het oplossen van arbeidsmarktknelpunten.

Met de commissie-Veerman pleit de raad voor meer differentiatie in het hoger onderwijs, om studenten en de arbeidsmarkt beter te kunnen bedienen (een veelzijdig en efficiënt onderwijsaanbod, waaronder de associate degree en meer mogelijkheden tot excellentie in hbo en wo). Versnippering van het aanbod aan opleidingen moet daarentegen terug worden gedrongen op onderwijskundige en beroepsmatige/vaktechnische gronden. Wel moet er een duidelijk onderscheid blijven tussen hbo en wo.

In de samenwerking tussen het georganiseerd bedrijfsleven en het hoger onderwijs, met name de hogescholen, is veel te winnen door te komen tot overleg op landelijk niveau. Verder dient aansluiting gezocht te worden bij de negen topsectoren.
Campusontwikkeling biedt daarbij ook een mogelijkheid voor instellingen om hun regionale aspect te benutten en om zich te profileren.
Verder benadrukt de raad dat het hoger onderwijs (inclusief private aanbieders) een rol moet kunnen blijven spelen in het proces van een leven lang leren.
Onderzoek vraagt massa en focus. De topsectoren vormen daarbij een goed aangrijpingspunt. Relevant onderzoek, innovatie en valorisatie gebeuren echter ook op wetenschapsgebieden buiten deze sectoren. Valorisatie vraagt daarbij om een goede en succesvolle samenwerking tussen (jonge) bedrijven en kennisinstellingen.

Ten aanzien van de financiering van het onderwijs, onderzoek en innovatie wijst de raad erop dat het bereiken van de Nederlandse ambitie te behoren tot de top vijf van de kenniseconomieën, naast een effectieve en efficiënte inzet van (bestaande) middelen ook, zeker op de middellange en lange termijn, extra investeringen zal vragen. Daarbij benadrukt de raad dat het om investeringen gaat met een duidelijk positief rendement, voor het individu maar nadrukkelijk ook voor Nederland.

Tot slot dient de nieuwe bekostiging van het hoger onderwijs wat de raad betreft minder gericht te zijn op aantallen eerstejaarsstudenten en het totaal aantal studenten en meer op kwaliteit en profilering en daarbij eenvoudig en transparant te zijn.

1. Inleiding

Adviesaanvraag
Met dit advies geeft de Sociaal-Economische Raad zijn opvattingen weer over de positie en rol van het hoger onderwijs en onderzoek. Het advies vormt de reactie op de adviesaanvraag van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 9 maart 2011. De SER wordt daarin gevraagd om, uitgaande van de kabinetsreactie op het rapport van de commissie-Veerman en de kaders van het regeerakkoord, voor 1 april een advies uit te brengen ter voorbereiding van de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap[1].
Het advies is voorbereid door een voorbereidingsgroep uit de commissie Arbeidsmarkt- en Onderwijsvraagstukken (AMV)[2].
De raad heeft het advies vastgesteld in zijn openbare vergadering van 15 april 2011. Het verslag van de raadsvergadering is te vinden op de website van de raad (*www.ser.nl*).

Focus van het advies
In dit advies richt de raad zich op enkele sociaal-economische thema's met name vanuit het perspectief onderwijs-arbeidsmarkt. Vanwege de wel heel korte termijn die beschikbaar was voor de voorbereiding van dit advies, heeft de raad zijn reactie moeten beperken tot enkele onderwerpen en vervolgens tot een aantal aspecten van deze onderwerpen.

Opzet
Achtereenvolgens worden in het advies de volgende onderwerpen aan de orde gesteld:
- Benutten van talent
- Basiskwaliteit hoger onderwijs omhoog
- Toegankelijkheid optimaliseren
- Reliëf en differentiatie in dienst van studenten en bedrijven
- Ruimte voor excellentie
- Relatie onderwijs-arbeidsmarkt versterken
- Onderzoek, innovatie en valorisatie
- Financiering en bekostiging.

2. Benutten van talent

Voor de welvaart van Nederland is excellent (hoger) onderwijs van cruciaal belang. Kennis bepaalt in belangrijke mate de concurrentiepositie van landen en het belang van kennis groeit nog steeds.

Voor Nederland betekent dit dat we al het talent dat in ons land aanwezig is, moeten benutten en verder ontwikkelen. Enerzijds vanuit de sociale optiek, de ontplooiing van de mogelijkheden die mensen hebben. Anderzijds nadrukkelijk ook om de welvaart van Nederland op peil te houden en verder te laten groeien. Onderwijs en onderzoek zullen een bijdrage moeten leveren aan oplossingen om innovatief te kunnen omgaan met een kleinere beroepsbevolking en een groeiende zorgvraag door de vergrijzing (verhoging arbeidsproductiviteit), alsook voor crises op het gebied van milieu, klimaat, grondstoffen en het benutten van economische kansen.

Toegespitst op het hoger onderwijs betekent dit dat het aanwezige talent het hoger onderwijs moet kunnen bereiken en dat vervolgens in het hoger onderwijs dit talent tot

---

[1] De adviesaanvraag is opgenomen als bijlage 1.
[2] Voor de samenstelling van de commissie AMV zie bijlage 2.

ontwikkeling komt. Het benutten van het aanwezige talent vraagt dus allereerst om een goede kwaliteit van het basisonderwijs en voortgezet onderwijs, dat leerlingen uitdaagt en goed voorbereidt op volgende stappen in het onderwijstraject en/of op de arbeidsmarkt.

Aansluitend moet er een goed stelsel van hoger onderwijs zijn dat de verschillende talenten bij de studenten ontwikkelt en tot hun recht laat komen. De commissie-Veerman constateerde dat in het hoger onderwijs de basiskwaliteit redelijk op orde is, maar dat het talent onvoldoende wordt benut. De studie-uitval is te hoog, talent wordt te weinig uitgedaagd en er is te weinig flexibiliteit in het systeem om de gevarieerde vraag van studenten en de arbeidsmarkt goed te bedienen[3]. In dit licht behoeft ook de basiskwaliteit van het hoger onderwijs op onderdelen verbetering.

De raad wijst nadrukkelijk op de negatieve effecten van studie-uitval, verkeerde studiekeuze, studiewisseling en het vaak dientengevolge lang studeren voor de arbeidsmarkt[4]. De vergrijzing vraagt een toenemende participatie en langer werken. Verkeerde keuzes in het hoger onderwijs hebben als consequentie een negatief effect op de arbeidsmarkt. Jongeren brengen in die situatie meer tijd door in het hoger onderwijs dan nodig en betreden daardoor relatief laat de arbeidsmarkt. Dit is zowel nadelig voor de jongeren zelf als voor Nederland als geheel. De raad ziet dan ook als belangrijkste opgave voor het hoger onderwijs – overheid, instellingen, afnemend werkveld en studenten – dat alles wordt gedaan om het aanwezige talent optimaal tot zijn recht te laten komen en een goede voorbereiding te bieden op arbeidsmarkt en wetenschap (zie paragraaf 4).

3. Basiskwaliteit hoger onderwijs omhoog

Hoewel er in het verleden al veel is gedaan om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verbeteren, blijft deze op punten tekortschieten. Hierdoor worden studenten onvoldoende uitgedaagd om het maximale uit hun studieloopbaan te halen en krijgt de arbeidsmarkt niet het talent dat zij nodig heeft.

Stevige verbetering kwaliteit
De raad acht het wenselijk dat het kabinet aangeeft hoe het de basiskwaliteit in het hbo en wo wil verbeteren in deze kabinetsperiode. De raad ziet vooral kansen in het investeren in de kwaliteit van de docenten. Op universiteiten zijn al eerste stappen gezet, onder andere met de basis- en seniorkwalificatie onderwijs (BKO en SKO) en de professionaliseringstrajecten. Bij de hogescholen gaat een dergelijke docentprofessionalisering nog te langzaam; de commissie-Veerman wijst er ook op dat de Nederlandse hogescholen internationaal gezien een bijzonder laag gekwalificeerd docentencorps hebben[5].
Daarom is het volgens de raad nodig te investeren in loopbaanbeleid en in ruimte voor verdere ontwikkeling. Initiatieven die daarbij tot voorbeeld kunnen dienen zijn 'Leerkracht' (waarbij structureel 26 miljoen euro is geïnvesteerd in de positie van de hbo-docent) en de lerarenbeurzen voor verdere scholing van onderwijzend personeel. De raad wijst in dat verband op de mogelijkheid van het specialiseren van docentfuncties. Docenten moeten veelzijdige kennis en vaardigheden hebben om in hun

---

[3] Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel [commissie-Veerman] (2010) *Differentiëren in drievoud*, pp. 8, 25.

[4] Voor 2005 berekend op ca. 180 miljoen euro aan kosten voor de overheid (op basis van onderwijskosten per student). Als de kosten van de studenten en het gederfde inkomensverlies (later op de arbeidsmarkt) daaraan worden toegevoegd bedragen de kosten jaarlijks zo'n 7 miljard euro. Zie Onderwijsraad (2008) *Een succesvolle start in het hoger onderwijs*, pp. 14, 15.

[5] Zie Commissie-Veerman (2010) *Differentiëren in drievoud*, p. 70.

vak te excelleren en door specialisatie kunnen deze op korte termijn versterkt worden. Zo wordt op de Hogeschool van Amsterdam onderscheid gemaakt tussen docenten die uitblinken in onderzoeksvaardigheden, docenten met een sterke didactische focus en docenten die veel ervaring in het betreffende werkveld hebben. Een brede kennisbasis blijft daarbij van belang. De raad ziet ook kansen in het stimuleren van aio's en postdocs om voor een baan in het (hoger) onderwijs te kiezen; dit leidt sneller tot gekwalificeerde docenten. Wanneer dit wordt gekoppeld aan het vergroten van carrièreperspectieven gebaseerd op onderwijsprestaties in plaats van onderzoeks- of managementprestaties, is dit een extra stimulans om de focus op onderwijskwaliteit te houden.
Daarnaast zijn van belang het aantal contacturen te vergroten[6], de groepsgrootte te verkleinen, steviger studiebegeleiding, meer nadruk op de pedagogische en didactische opzet van het studieprogramma en voorzien in een meer kleinschalige organisatie van het onderwijsproces.

Praktische invulling van de kwaliteitsverbetering
De raad vraagt aandacht voor de praktische invulling van de kwaliteitsverbetering. Doorgaans worden deze investeringen ingevuld als meerjarenafspraken tussen het ministerie en de koepels of onderwijsinstellingen[7]. De raad ziet kansen in een bredere discussie over de inzet van middelen voor kwaliteitsverbetering met de directe belanghebbenden: vertegenwoordigers van docenten, studenten, onderwijsbestuurders en het afnemende werkveld om hen direct bij de plannen te betrekken. Het verdient aanbeveling om voor de komende kabinetsperiode te zoeken naar een samenwerkingsvorm waarbij individuele instellingen met hun studenten, docenten en het werkveld afspraken maken over de inzet van de beschikbare middelen. Dit kan bijvoorbeeld gekoppeld worden aan website waar de plannen en de voortgang te volgen zijn. Hierdoor ontstaat een groter draagvlak voor de investeringen en dragen alle onderwijspartijen zorg voor een efficiënte besteding van de middelen. De algemene doelstellingen kunnen op landelijk niveau gemaakt worden, de uitwerking kan decentraal plaatsvinden tussen onderwijsgevers en onderwijsnemers.

Toeleverend onderwijs aanhaken
Het verbeteren van de kwaliteit raakt ook het toeleverend onderwijs. Doorlopende leerlijnen zijn daarom van groot belang. Recente kabinetsplannen voor het terugbrengen van het aantal profielen in het voortgezet onderwijs, meer nadruk op de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde, het aanscherpen van de vo-exameneisen, de kwaliteitsimpuls in het mbo en het aanscherpen van de doorstroom van hbo'ers naar het wo ziet de raad als positieve ontwikkelingen. Het inkorten van mbo-4 van vier naar drie jaar roept echter ook vragen op; hoe gaat het kabinet zekerstellen dat het eindniveau blijft gehandhaafd?

4. Toegankelijkheid optimaliseren

Benutten van talent betekent ook dat degenen die na een vooropleiding geschikt zijn voor een opleiding in het hoger onderwijs dit onderwijs ook kunnen volgen. Institutionele en financiële belemmeringen mogen dan deelname niet in de weg staan. Dit laat onverlet dat het nodig is dat studenten een weloverwogen keuze maken op basis van de relevante informatie.

---

[6] Het is van belang dat het aantal contacturen aansluit bij de onderwijsvisie van de instelling. Meer contacturen zijn dan niet in alle gevallen nodig. Instellingen kunnen ook veel bereiken met bijv. de inzet van e-learning, zoals online hoorcolleges en werkgroepvergaderingen via bijv. Sharepoint.

[7] Zie ook TK 31 288 *Kabinetsreactie op het rapport van de commissie Veerman*, nr. 150, p. 6, 7.

Juiste studiekeuze
Studiesucces is afhankelijk van een goede en bewuste studiekeuze. Studiekeuzebegeleiding, beroepskeuzevoorlichting en loopbaanoriëntatie kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. De raad vindt het dan ook positief dat het kabinet verbetering nastreeft en ook aandacht heeft voor een betere afstemming tussen vo, mbo en ho[8].
Hij benadrukt dat ook de aanstaande studenten meer tijd en aandacht aan hun studiekeuze moeten besteden. Een verplichte deelname aan voorlichtingsdagen, matchingsgesprekken, intakegesprekken en andere activiteiten gericht op een goede aansluiting en een bewuste keuze is daarbij wellicht te overwegen.
Bij dit alles is het van groot belang dat hogescholen en universiteiten in hun voorlichting de inhoud van hun opleidingen goed omschrijven, duidelijk aangeven wat nodig is (vooropleiding, inzet e.d.) voor een succesvolle studie, plus een helder perspectief geven op latere beroepsmogelijkheden en mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Daarbij zal het willen binnenhalen van zo veel mogelijk studenten een negatief effect op de kwaliteit van de studievoorlichting en de beroepskeuzevoorlichting hebben.
De raad ziet ook nadrukkelijk een voorlichtende rol voor het mbo en vo via met name de schooldecanen. Vermelding verdient verder de mogelijkheid van centrale voorlichting via internet, zoals via de site Studiekeuze 123[9].
Verder wijst de raad op het aanbieden van heel veel opleidingen die onderling veelal niet wezenlijk onderscheidend zijn[10]. Dit kan leiden tot ‘keuzestress’, hetgeen zich uit in het uitstellen van keuzes en het terugkomen op die keuzes en derhalve een goede studiekeuze zeer bemoeilijkt.
Met name in opleidingen waar tekorten dreigen, kan het bedrijfsleven ook een rol spelen bij het maken van een goede studiekeuze door duidelijk en aansprekend te maken wat het arbeidsmarktperspectief is van de opleiding. Een goed voorbeeld daarvan is de pilot werkveldsecretaris bachelor of engineering van een aantal technische brancheorganisaties met ondersteuning van OCW. De pilot heeft onder meer geleid tot het aansprekend in beeld brengen van het toekomstperspectief van de HBO engineering opleidingen.

Los van dit alles wijst de raad erop dat ook bij uitstekende studiekeuzebegeleiding, studievoorlichting en een bewuste keuze, een deel van de jongeren toch een verkeerde keuze zal maken, ook omdat een aantal van hen nog niet precies zal weten wat ze willen. In dergelijke gevallen wordt ook van de instelling een inspanning verwacht om de student alsnog op de juiste plek terecht te laten komen[11]. Het maken van een verkeerde keuze (en dat kan ook betekenen een te hoge studiekeuze) mag daarbij wat de raad betreft wel net als nu (financiële) consequenties hebben, maar die mogen niet een verdere studieloopbaan in de weg staan.

Juiste student op de juiste plaats
Het nastreven van selectie zoals beschreven in het rapport-Veerman past in het benutten van talent. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet om het uitsluiten van studenten, maar om het bevorderen van de juiste student op de juiste plaats gelet op de eigen leerstijl, motivatie en inhoudelijke interesses. Selectie is daarmee een middel om uitval te voorkomen. De selectie kan dan een rol spelen bij opleidingen met een beperkte capaciteit ten opzichte van de belangstelling (bijv. kunstopleidingen) of met specifieke opleidingseisen (bijv. university colleges). Dat betekent dat selectie aanvullend moet

---

8 Zie TK 31 288 *Kabinetsreactie op het rapport van de commissie Veerman*, nr. 150, p. 4.
9 De gebruiksvriendelijkheid van deze site lijkt verbeterd te kunnen worden.
10 Dit zal waarschijnlijk primair spelen in het hbo. In het wo heeft inmiddels een reductie van het aanbod plaatsgehad van zowel bachelors als masters (CRAB- en CRAM-operatie)
11 Bijv. hulp bij de keuze van een andere studie, het benutten van mogelijke vrijstellingen enz.

zijn op de vooropleiding en moet passen bij de eisen die gesteld worden aan de opleiding. Selectie is niet, zoals ook de commissie-Veerman stelt (p. 38), bedoeld om daarmee de toegang tot het hoger onderwijs moeilijker te maken[12]. De raad vraagt in dat licht in het bijzonder aandacht voor studenten uit groepen die nu (nog) ondervertegenwoordigd zijn in het hoger onderwijs, in het bijzonder de niet-westerse allochtonen[13].
Selectie moet ook niet in de plaats komen van het begeleiden van studenten of het verhelpen van deficiënties in de vooropleiding. Ook moet voorkomen worden dat selectie gezien gaat worden als een keurmerk voor een goede studie. De kwaliteit van alle studies moet goed zijn (zie ook paragraaf 3).
Daarom benadrukt de raad ook het belang van matching en van selectie 'na de poort'. Daarbij vraagt hij aandacht voor de moeilijkheid van een goed en onbevooroordeeld intakegesprek. Selectie na de poort voorkomt niet in alle gevallen een verkeerde keuze, maar kan wel 'doormodderen' voorkomen. Duidelijkheid over selectie na de poort kan een preventieve werking hebben, als het betekent dat studenten beter voorbereid aan hun studie beginnen.

Verder bepleit de raad dat onderwijsinstellingen meer dan nu een uitwisseling organiseren van kennis van en ervaringen met selectiemethoden, matching, intakegesprekken en andere methoden om een goede aansluiting te krijgen tussen student en opleiding.

Tot slot wijst de raad erop dat, naast verbetering van het studiekeuzeproces, het van belang is dat de student goed wordt begeleid tijdens de studie, onder andere om vertraging te voorkomen.

Overstappen
Institutionele belemmeringen betreffen vooral de inrichting en de financiering van het onderwijs. Het betreft de overstap van bijvoorbeeld mbo naar hbo, en de eventuele consequenties van een driejarig mbo, maar het betreft ook de instroom van hbo naar wo. Aan een dergelijke overstap kunnen wat de raad betreft de ontvangende instellingen voorwaarden stellen, bijvoorbeeld een aansluitende of aanverwante opleiding of schakelprogramma's gevolgd hebben, mits deze functioneel zijn en bedoeld zijn om de kans op studiesucces te vergroten.
De raad vraagt ook aandacht voor de instroom van vwo'ers in het hbo. De afgelopen jaren is de instroom van vwo'ers in het hbo fors teruggelopen (zie figuur). Wellicht kan de interesse van vwo'ers vergroot worden door snellere routes of aangepaste pakketten. Dergelijke voorzieningen kunnen ook zorgen voor een goede overstapmogelijkheid van wo naar hbo.
Een overstap naar praktijkgerichte opleidingen op hoog niveau kan tegemoetkomen aan de behoefte van een deel van de studenten en aan de behoefte van de arbeidsmarkt.

---

[12] Zie ook HBO-raad, ISO, LSVb en VSNU (2010) *Nederland in de top 5: Naar een maatschappelijk akkoord voor een toekomstig hoger onderwijs, www.vsnu.nl*. Hierin wordt o.a. aangegeven dat iedereen met de juiste talenten beter onderwijs wordt geboden en dat met meer maatwerk en betere matching iedereen met talent en motivatie zijn weg kan vinden in het hoger onderwijs.

[13] Zie bijv. Inspectie van het Onderwijs (2009) *Aandacht voor diversiteit in het hoger onderwijs*. Het instroompercentage van autochtone en niet-westerse allochtonen is sterk verbeterd, met name de uitval bij niet-westerse allochtonen is groter en de studieduur langer. Zie CBS (2010) Jaarrapport Integratie 2010, p. 75 ev.

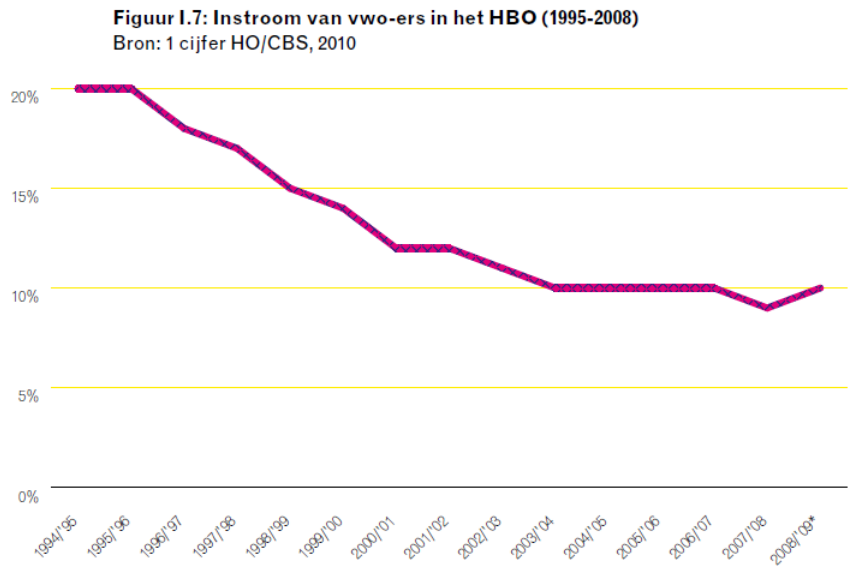

Figuur 1 Instroom van vwo'ers in het hbo (1995-2008)

Sociaal leenstelsel

Bij de plannen om een sociaal leenstelsel in te voeren voor de masterfase wil de raad enkele opmerkingen maken over de mogelijke effecten hiervan voor de toegankelijkheid.

De raad constateert dat onderzoek door het CPB laat zien dat naar verwachting een sociaal leenstelsel geen nadelige effecten zal hebben op deelname en toegankelijkheid. Volgens de CPB-studie is het prijseffect gering. Het rendement van een master is gemiddeld genomen zodanig dat er sprake is van een goede investering, zeker als de terugbetaling gekoppeld is aan het te verdienen inkomen; in individuele gevallen kan dit echter anders zijn[14].

De raad moet echter ook constateren dat andere effecten kunnen leiden tot vermindering van deelname aan het hoger onderwijs. Het gaat dan onder andere om 'leenaversie'[15]. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat de wo-bachelor, meer dan nu het geval is, gebruikt zal worden als entree tot de arbeidsmarkt (als bijvoorbeeld de meerwaarde van een master (te) gering wordt verondersteld). Verder wijst hij erop dat meerjarige masters (in de sectoren natuur, techniek en landbouw en de onderzoeksmaster)[16] en de universitaire lerarenopleiding (na de master) minder aantrekkelijk kunnen worden vanwege het vooruitzicht van een hogere studieschuld. Ook de aantrekkelijkheid van en daarmee deelname aan een deeltijdstudie kunnen afnemen (vanwege de koppeling tussen studieduur en collegegeld).

Dergelijke reacties kunnen leiden tot spanning met de noodzaak het aantal hoger opgeleiden in Nederland te vergroten, hetgeen de raad onwenselijk vindt.

---

[14] Zie CPB (2010) Notitie *Effecten hoger private bijdrage voor hoger onderwijs*. Recent onderzoek van het CBS laat zien dat het persoonlijk inkomen van een hoogopgeleide in 2009 gemiddeld ruim 49.000 euro was en dat van een laagopgeleide gemiddeld ruim 26.000 euro. Het verschil tussen laag en middelbaar opgeleiden (gemiddeld ruim 31.000 euro) is beduidend minder groot dan tussen middelbaar en hoogopgeleiden. Zie: CBS (2011), *Webmagazine* 23 maart 2011.

[15] Er zijn enige aanwijzingen dat leenaversie bij studenten een rol speelt, met name bij studenten uit een lagere sociale klasse. Zie CPB (2010) Notitie *Effecten hoger private bijdrage voor hoger onderwijs*, bijlage 2. Zie bijv. ook LSVb (2010) *Studiefinanciering is essentieel*. Ander onderzoek laat zien dat gebrek aan kennis over mogelijkheden en voorwaarden van lenen geen rol speelt bij het geringe gebruik van leenmogelijkheden door studenten. Naast leenaversie kunnen ook 'cognitive constraints' (het niet kunnen overzien van alle voor- en nadelen) een rol spelen. Zie Booij, A.S., E. Leuven en H. Oosterbeek (2010) *The role of information in the take-up of student loans.*

[16] Ruim 35% van de masterstudenten volgt een tweejarige master. Zie TK, 32 500 VIII nr. 115, p. 2.

5. Reliëf en differentiatie in dienst van studenten en bedrijven

Met de commissie-Veerman vindt de raad dat het Nederlandse hoger onderwijs te uniform van aard is. Verdere differentiatie is noodzakelijk om studenten en arbeidsmarkt goed te kunnen bedienen. Een diverse studentenpopulatie met een variatie in talenten vraagt een gedifferentieerd aanbod; naar richting, naar niveau en naar specialisatie. Daarnaast heeft ook de arbeidsmarkt een gedifferentieerde behoefte aan afgestudeerden, bijvoorbeeld van de associate degree tot en met afgestudeerden met een master en gepromoveerden, maar ook naar onderscheid in competenties. Dat vraagt van de hogescholen en universiteiten dat zij hierop inspelen.

Handhaven onderscheid hbo-wo en nadruk op onderwijs
De commissie-Veerman bepleit differentiatie in structuur, tussen instellingen en in aanbod. Wat betreft differentiatie in structuur hecht de raad aan een blijvend en duidelijk onderscheid tussen hbo en wo; praktijk- en toepassingsgericht naast theorie- en onderzoeksgericht. Een onderscheid dat ook tot uitdrukking komt in een (ook internationaal) herkenbare titulatuur en in het diplomasupplement.
De raad ondersteunt de aanbeveling van de commissie-Veerman om onderwijs als kerntaak van hogeronderwijsinstellingen meer aandacht te geven. Het gaat dan om het inspelen op verschil in leerstijlen en achtergronden, flexibeler onderwijsprogramma's, betere organisatie van het onderwijs en voldoende waardering voor het geven van onderwijs[17].

Differentiatie tussen instellingen en in aanbod
De wens meer reliëf aan te brengen in het hogeronderwijsaanbod krijgt steun van de raad. Dit reliëf moet wel gebaseerd zijn op kwaliteit en op werkelijk onderscheid en niet op een caleidoscopisch aanbod van opleidingen en opleidingsrichtingen. Onderscheid en differentiatie zullen dienstbaar moeten zijn aan de verschillen tussen studenten (aanbod van korte en lange trajecten, verschil in onderwijsconcepten, modulair aanbod en vooral een duidelijk aanbod) en aan het bedrijfsleven (onderscheid naar niveau en duidelijkheid over de kwaliteit); ook zullen ze betrekking moeten hebben op het onderzoek en de kennisvalorisatie en een eventueel onderscheid daartussen. In dat kader is het enerzijds van belang dat het bekostigingssysteem voor het hoger onderwijs dergelijk gedrag, het binnenhalen van zo veel mogelijk studenten, niet stimuleert. Anderzijds zullen de colleges van bestuur in het hoger onderwijs zich de vraag moeten stellen welk onderwijs zij willen bieden en op welke manier zij studenten willen aantrekken: of zij de grootste of de beste willen zijn in de opleidingen die zij bieden. In het te ontwikkelen bekostigingsmodel zal dit element een nadrukkelijke plaats moeten krijgen.
Daarbij moet er wel voor worden gewaakt dat differentiatie niet leidt tot kopieergedrag waarbij alle instellingen zich richten op dezelfde doelgroep, kiezen voor dezelfde veelbelovende specialisaties of allemaal een 'college' oprichten of activiteiten onderbrengen op een campus. Met andere woorden: het is wenselijk dat instellingen een helder en onderscheidend profiel kiezen.

Versnippering opleidingen terugdringen
Met betrekking tot de veelheid aan studierichtingen, opleidingen en opleidingsrichtingen, zoals in het hbo, wijst de raad erop dat een dergelijke versnippering met een veelheid aan al dan niet verwante studies het keuzeproces van de student bemoeilijkt en het risico op keuzestress en een verkeerde keuze vergroot (zie paragraaf 4).
Voor werkgevers bemoeilijkt een dergelijk breed palet het goed kunnen inschatten van de waarde van de opleiding voor het werk dat moet gebeuren. De raad wijst daarbij op

---

[17] Zie commissie-Veerman (2010) *Differentiëren in drievoud*, aanbeveling 9, p. 49 e.v.

de CRAB- en CRAM-operatie (Commissies Reductie Aanbod Bachelor- en Masteropleidingen) zoals deze heeft plaatsgevonden in het wo en die daar tot een aanzienlijke reductie heeft geleid. Hij geeft in overweging in het hbo ook een dergelijke operatie te starten.
Het bekostigingssysteem zou een dergelijke ontwikkeling mogelijk moeten maken.

De raad onderschrijft het voorstel van de commissie-Veerman om de opleidingen in de bachelorfase c.q. het begin van de bachelorfase (hbo) te verbreden, dat wil zeggen een breed eerste jaar aan te bieden. Het is daarbij aan de instellingen om af te wegen welke opleidingen baat hebben bij een 'bredere' start en welke opleidingen direct een meer specialistische insteek vereisen. Van belang is dat deze afweging wordt gemaakt op onderwijskundige en beroepsmatige/vaktechnische gronden en dat daar ook het afnemend veld bij wordt betrokken.
Daarnaast is het ook de verantwoordelijkheid van de colleges van bestuur en van de minister van OCW om, waar mogelijk, schaalvoordelen in het hoger onderwijs beter te benutten. De drievoudige differentiatie die de commissie-Veerman bepleit, leidt immers ook tot een grotere macrodoelmatigheid.

Verschil in niveau
De raad beoordeelt in het kader van differentiatie in het hoger onderwijs de definitieve invoering van de associate degree (Ad) positief. De Ad komt tegemoet aan de uiteenlopende behoeften bij studenten (bijvoorbeeld de doorstroom mbo-hbo) en bij bedrijven. De raad ondersteunt de arbeidsmarktoriëntatie van de associate degree, maar hecht eraan dat de Ad tevens een doorstroomkwalificatie is naar de bachelor. De verantwoordelijkheid voor de Ad-opleidingen moet daarom bij het hbo liggen. Voor de Ad is samenwerking met het mbo van belang, maar een Ad kan niet geheel gegeven worden op een ROC omdat het voor een student belangrijk is dat dat men voor een hbo-opleiding ook (gedeeltelijk) vertoeft in een hbo-omgeving.
Daarmee bieden de Ad (als arbeidsmarktgeoriënteerde opleiding) en de hbo-bachelor (eveneens arbeidsmarktgeoriënteerd) de ruimte om na het betreden van de arbeidsmarkt de verworven kennis aan te vullen naar bachelor- of masterniveau. De raad wijst erop dat het financieringssysteem een dergelijke vorm van 'leven lang leren' niet moet bemoeilijken door bijvoorbeeld het vragen van hogere collegegelden aan oudere studenten, zeker niet als het de eerste bachelor of master betreft. Daarnaast ziet de raad als groot voordeel van de Ad dat daardoor wellicht het aantal studenten dat de overstap van mbo naar hbo kan maken wordt vergroot. Dit vergroot de toegankelijkheid van het hoger onderwijs[18].
Door de introductie van de Ad, als korte studie, kan de gemiddelde duur van studies dalen, wat er vervolgens toe kan leiden dat de gemiddelde kosten van hoger onderwijs per student en de gemiddelde studiekosten van studenten in Nederland iets dalen[19].
Net als in zijn briefadvies van 20 juni 2008 vraagt de raad aandacht voor de status van de wo-bachelor. Vooropstaat dat de behoefte van de arbeidsmarkt hier leidend moet zijn. In tegenstelling tot de meeste hbo-bachelors valt een wo-bachelor in dit verband niet te beschouwen als een afgeronde studie die voorziet in een arbeidsmarktrelevante (eind)kwalificatie.

---

[18] Overigens is het natuurlijk ook mogelijk dat studenten na mbo-4 de arbeidsmarkt opgaan en daarna duaal een associate degree-opleiding gaan doen.

[19] Uit OECD (2010) *Education at a Glance 2010* blijkt dat het Nederlandse hoger onderwijs het duurste is van alle OESO-landen. Dit heeft met name te maken met de lange opleidings- en studieduur c.q. het ontbreken van korte opleidingen waardoor studenten relatief lang arbeidsinkomsten mislopen (forgone earnings) zie p. 135 en 143.

6. Ruimte voor excellentie

Waar de voorgaande aanbevelingen zich richtten op de basiskwaliteit en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs, ziet de raad ook kansen om excellentie te bevorderen. Het gaat de raad niet alleen om het beste halen uit de allerbeste studenten, maar om het beste te halen uit alle studenten. Excellentieprogramma's kunnen zich daarbij richten op het toptalent in hbo en wo en hen in staat stellen om het maximale te halen uit hun vakken.

Excellentie via honoursprogramma's
De raad ziet kansen voor excellentie in het vergroten van het aanbod aan honoursprogramma's[20]. Honoursprogramma's zoals het Utrecht Law College en de Roosevelt Academy in Middelburg vullen een leemte in het onderwijsbestel en zijn een toonbeeld van onderwijskwaliteit. De onderwijsvisie van deze intensieve opleidingen kan op belangrijke delen ook breder in het hoger onderwijs worden toegepast. Daarbij kan worden gedacht aan aspecten als *continuous assessment*, kleine groepen, intensieve begeleiding, multidisciplinair onderzoek en het verbinden van wonen en studeren. Andere inspirerende voorbeelden waar ruimte wordt geboden aan excellentie zijn de Radboud Honours Academy en het topsportprogramma van de Hanzehogeschool in Groningen; ook hier ziet de raad elementen die breder kunnen worden ingezet op andere onderwijsinstellingen. Honoursprogramma's bieden bij uitstek kansen om gerichte aansluiting bij het bedrijfsleven te zoeken, zowel inhoudelijk als financieel.

Breed opgeleid met ruimte voor een tweede studie
De raad ziet grote meerwaarde in studenten die breed zijn opgeleid en daardoor ook breed inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt, mede vanuit het perspectief van een leven lang leren. Een brede opleiding draagt ook bij aan duurzame inzetbaarheid gedurende de loopbaan. Momenteel is het mogelijk om gelijktijdig twee studies te volgen; die mogelijkheid zou ook moeten blijven bestaan bij het beleid gericht op het terugdringen van langstuderen, om zo ruimte te bieden aan excellente studenten. Hoewel de raad constateert dat het kabinet toe wil naar het adagium 'één bachelor één master', acht de raad het wenselijk om vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt, voor specifieke sectoren de bekostiging voor een tweede studie te handhaven (het gaat om tweede studies in zorg of onderwijs[21]; het kan een overweging zijn om in bepaalde gevallen op basis van structurele arbeidsmarkttekorten aanvullende uitzonderingen te maken). Verder kan de overstap van hbo naar wo worden vereenvoudigd wanneer het schakeltraject dat hiervoor benodigd is, al tijdens de hbo-opleiding als excellentietraject wordt aangeboden. Dit verkort bovendien de studieduur en vermindert de studiekosten voor studenten.

Versterken van de internationale oriëntatie van hoger onderwijs
De raad ziet belangrijke kansen in de internationalisering van onderwijs en onderzoek. De globalisering van de economie maakt dat er werknemers nodig zijn met de kennis en de vaardigheden om daarop in te spelen. Dit vraagt in de eerste plaats een oriëntatie van het onderwijs waarbij deze internationalisering wordt onderkend en 'over de grens heen kijken' onderdeel wordt gemaakt van het onderwijs. Met name hbo-docenten hebben hier nog een slag te maken. Meer internationale mobiliteit stimuleert instellingen om het onderwijs internationaler in te richten. De raad dringt voor de Strategische Agenda aan op concrete plannen van het kabinet om met onderwijspartners de internationale oriëntatie te vergroten door onder meer de mobiliteit van studenten én staf te vergroten. Hierbij wijst de raad op de mogelijkheden van *joint degrees*, het

---

[20] Het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' maakt collegegelddifferentiatie in sommige gevallen mogelijk. Dit wetsvoorstel ligt momenteel voor in het parlement, zie TK 32 253.
[21] Zie SBO (2010) *Inventarisatie: financiering tweede studie leraren*.

invoeren van een landelijk *mobility window* in (bachelor)curricula, de *international classroom*, het diplomasupplement en virtuele mobiliteit.
Ook dient de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te worden vergroot voor buitenlandse studenten. Het aantrekken van buitenlands toptalent is belangrijk in de ambitie om tot de top vijf van kenniseconomieën te gaan horen. Een groter aanbod aan Engelstalige en Duitstalige opleidingen kan daaraan bijdragen. Voor het aantrekken van buitenlands toptalent is ook van belang de beurzen op een voldoende niveau te kunnen handhaven. De bezuinigingen op NFP- en NICHE-beurzen zijn in dat licht zorgelijk. Meer internationaal toptalent kan, wanneer studenten na afstuderen in Nederland blijven, de verwachte krapte op de arbeidsmarkt helpen verminderen in specifieke sectoren[22].

7. Relatie onderwijs-arbeidsmarkt versterken

De raad dringt erop aan dat het kabinet zich in de Strategische Agenda uitspreekt voor een verdere versterking van de relatie tussen hoger onderwijs en arbeidsmarkt.

Stelselmatig samenwerken
Om een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt te krijgen, is de raad van mening dat het huidige overleg en de samenwerking tussen hogescholen en het georganiseerde bedrijfsleven (als geheel en qua branches) over de inhoud van het onderwijs beter moet worden. Dat overleg en die samenwerking zijn nu in de praktijk fragmentarisch en versnipperd, omdat die zich nu vrijwel alleen afspelen op lokaal of regionaal niveau. Hoewel dit waardevol is, ervaart het bedrijfsleven de samenwerking vaak als te vrijblijvend. Er is zodoende veel te winnen door het overleg en de samenwerking met het georganiseerde bedrijfsleven en branches ook een landelijke dimensie te geven; dit geldt in het bijzonder in het hbo. Branches overzien de ontwikkelingen op langere termijn in hun sector en kunnen daardoor kwalitatief en kwantitatief aangeven wat de behoeftes zullen zijn op hbo-niveau. Aansluiting bij de topsectoren, de huidige zes centres for entrepreneurship en campusontwikkeling ligt dan voor de hand. Ook is het zaak het arbeidsmarktperspectief zowel bij de accreditatie als bij de macrodoelmatigheid een stevigere positie te geven.

Verbinding met de negen topsectoren
Met het oog op de versterking van de relatie tussen hoger onderwijs en arbeidsmarkt bepleit de raad om aansluiting te zoeken bij de negen topsectoren die onlangs zijn aangewezen door het Ministerie van EL&I[23]. Het moet hier gaan om een integrale aanpak over de hele kennisketen van onderwijs, onderzoek en innovatie waarin zowel universiteiten, technologische instituten als hogescholen een rol spelen. Het laten aansluiten van onderwijs en onderzoek op deze negen topsectoren draagt bij aan zwaartepuntvorming en versterkt de herkenbare identiteit van de Nederlandse kenniseconomie. Een goed voorbeeld hiervan is het sectorplan chemie (zie kader). Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat een groot deel van het onderwijs en onderzoek buiten de directe scope van deze topsectoren valt.

---

[22] Bezien kan worden welke factoren het voor buitenlandse studenten aantrekkelijker maken om na afstuderen in Nederland te blijven.
[23] Zie: TK, 32 737 nr. 1 Naar de top: de hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid.

Sectorplan Chemie
In een tweestappenplan stelt de Regiegroep Chemie voor om het onderwijs en onderzoek in de chemie en chemische technologie te reorganiseren en te versterken. Nieuwe impulsen in het bachelor- en masteronderwijs, gerichte keuzes in zwaartepunten van onderzoek en goede afspraken tussen universiteiten onderling zijn de onderdelen van deze revitaliseringoperatie. De reorganisatie en versterking zullen leiden tot een efficiëntere inzet van de beschikbare middelen en mensen. Het plan zal zorgen voor zeven – zeer aantrekkelijke – volwaardige bacheloropleidingen chemie/chemische technologie en een ruime schakering van internationale masteropleidingen van hoog niveau in de gekozen zwaartepunten in wetenschappelijk en technologisch onderzoek. Nadruk van het geïntegreerde onderwijs en het onderzoek komt te liggen op drie focusgebieden (chemie voor duurzaamheid/technologie, chemie voor materialen/nanowetenschappen en chemie voor de (bio)medische wetenschappen/life sciences) en één nationaal research initiatief (NRI) in de chemie (supramoleculaire chemie/colloïden).

Bron: Actieplan van de Regiegroep Chemie (2007) *De perfecte chemie tussen onderwijs en onderzoek*, juni 2007.

Verbinding door campusontwikkeling
De afgelopen jaren hebben een duidelijke trend laten zien in de ontwikkeling van scienceparks en (onderwijs)campussen. In totaal zijn er ongeveer 55 campusinitiatieven. Hiervan is ongeveer een kwart in de groei- of volwassenfase. De overige zijn nog in een vroeg stadium van ontwikkeling[24]. De Wageningse Food Valley, de High Tech Campus Eindhoven, het Kennispark Twente en het Amsterdamse Science park Watergraafsmeer zijn uitstekende voorbeelden van de meerwaarde die campusvorming biedt. De raad ziet in deze ontwikkeling grote voordelen voor de regionale inbedding van onderwijs en onderzoek in de arbeidsmarkt en het creëren van massa en focus binnen de instelling, waarbij hij er wel op wijst dat het tot stand brengen van een dergelijk 'kennispark' een grote en langdurige inzet van alle partners vraagt. De raad acht het wenselijk ook hier expliciet de verbinding te leggen met de negen EL&I-topsectoren en om campusvorming mee te nemen in de profileringsstrategie van onderwijsinstellingen.

Bijeenbrengen van bedrijfsleven, studenten en docenten
De raad benadrukt verder dat er veel te winnen is in het bijeenbrengen van bedrijfsleven, docenten en studenten (hbo-bachelor, wo-master). Studenten kunnen ook voordat zij afstuderen al toegevoegde waarde hebben voor bedrijven – als stagiair of parttime werknemer (zij brengen een frisse kijk mee), of meer specifiek via een onderzoeksstage. De raad ziet grote voordelen voor zowel bedrijven als studenten in hechtere samenwerking, vooral binnen honoursprogramma's. Met name het hbo heeft grote waarde voor het mkb als laagdrempelige kennispartner[25], maar ook het wo is zeer gebaat bij een betere aansluiting met het bedrijfsleven. Met stages, traineeships, duale opleidingen en initiatieven als scholarships en (scriptie)prijzen kunnen bedrijven al in een vroeg stadium de kennis en vaardigheden van studenten benutten en de relatie tussen bedrijven en onderwijsinstellingen versterken. Ook de Centres for Entrepreneurship kunnen hierbij een rol spelen. Hoewel dit soort initiatieven uiteindelijk een zaak is voor individuele bedrijven in relatie tot de individuele student, bepleit de raad dat de Strategische Agenda ingaat op dit soort initiatieven om bedrijven en studenten bij elkaar te brengen. Daarbij is het een interessante optie om te bekijken hoe deze initiatieven tevens kunnen worden ingezet om docenten en bedrijfsleven bij elkaar te brengen.

---

[24] Buck Consultants International heeft in 2009 in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken onderzoek gedaan naar campusvorming in Nederland. Zie: BCI (2009) *Fysieke investeringsopgaven voor campussen van nationaal belang.*

[25] De HBO-raad heeft aangegeven dat het aantal partijen in mkb en publieke sector dat kan deelnemen als kennispartner sterk zal worden uitgebreid. Zie KIA 2011-2020, p. 34.

Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen	"Tijdens de, inmiddels tot traditie geworden, herfstbijeenkomst van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen zijn *de Jong Talent Prijzen 2010* uitgereikt. Er werden drie Afstudeerprijzen van € 5.000,- uitgereikt aan de beste afstudeerders (…) ter beschikking gesteld door resp. M&I/Partners, Tata Steel en Abbott. Daarnaast werden er 40 Aanmoedigingsprijzen uitgereikt van € 500,- aan de beste propedeuse studenten…….". www.hollmij.nl.
Nobiles voor student & starter	"Wat is een traineeship? (…)Tijdens een traineeship ontwikkel je een brede scope en leer je verder te kijken dan je eigen studie of vakgebied. Dat kan leiden tot verrassende wendingen. Bijvoorbeeld een jurist die ontdekt dat marketing hem goed ligt. Het traineeship is een prachtige manier om dat te ontdekken". Met overzicht van werkgevers met traineeprogramma's. www.nobiles.nl.
STUDELTA Your talent. Your future. Your world.	"Studelta is een talentenorganisatie die ambitieuze studenten en starters bemiddelt in studiegerelateerd werk. Wij bieden deze talenten vaste functies of tijdelijke opdrachten binnen de segmenten Zorg, Profit, Onderwijs en Overheid in heel Nederland. Hbo'ers en academici vanaf het derde studiejaar en starters met maximaal twee jaar werkervaring komen hiervoor in aanmerking." www.studelta.nl

Onderwijs afstemmen op de arbeidsmarkt
De raad ziet in meerdere arbeidsmarktsectoren tekorten ontstaan aan goedgeschoold personeel[26]. Hij vraagt het kabinet om kritisch te bezien hoe studenten met positieve prikkels kunnen worden gestimuleerd om te kiezen voor een opleiding waaraan de arbeidsmarkt in de toekomst sterk behoefte heeft en die dus een goede kans op een baan biedt. De raad onderkent dat een precieze afstemming onder andere vanwege de lange doorlooptijden in het onderwijs en de complexiteit en dynamiek van de arbeidsmarkt, niet mogelijk is. Wel valt op grond van verschillende indicatoren een indruk te geven van sectoren en beroepen waar tekorten worden verwacht. Daarbij ziet de raad specifiek op het gebied van zorg, onderwijs en bèta-techniek knelpunten ontstaan. Voortzetting van de activiteiten van het Platform Bèta Techniek acht de raad noodzakelijk.

Focus op een leven lang leren
De raad benadrukt dat alleen het volgen van een (initiële) opleiding in de jeugdjaren al lang niet meer volstaat om duurzaam op de dynamische arbeidsmarkt inzetbaar te zijn. Verdere prioritering van een leven lang leren is en belangrijke voorwaarde voor een duurzaam inzetbare arbeidsmarktpopulatie. Eenmaal op de arbeidsmarkt blijft het nodig om te blijven leren en ontwikkelen om duurzaam inzetbaar te blijven. Dat besef dringt steeds meer door en heeft ertoe geleid dat er tal van scholingsvoorzieningen zijn ontstaan, mede naar aanleiding van afspraken in cao's.
Wel wijst de raad erop dat de deelname aan deeltijd hoger onderwijs sinds 2004 is gedaald van ca. 80.000 naar ca. 73.000 studenten in 2008/2009. Van dit laatste aantal studeren ongeveer 61.000 studenten aan het hbo[27]. Verdere prioritering van een leven lang leren is volgens de raad een voorwaarde voor een duurzaam inzetbare arbeidsmarktpopulatie. Daarbij onderkent de raad dat ook andere vormen van leren dan formele scholing een grote bijdrage leveren aan een leven lang leren.

Daarbij vraagt de Raad speciale aandacht voor het verder benutten en bevorderen van EVC (erkenning van Verworven Competenties), waarmee de studieduur kan worden bekort, hetgeen met name van belang is voor mensen die over veel ervaring beschikken en op latere leeftijd hun diploma willen behalen. Op dit moment is het zo dat instellingen elkaars ervaringscertificaat vaak niet accepteren. Vooral in het HBO speelt dat een rol. Als oorzaak hiervoor wordt genoemd dat landelijk vastgestelde beroepsprofielen te algemeen zijn om als maatstaf te kunnen dienen voor een EVC-beoordeling. Om die redenen worden instellingsspecifieke criteria gehanteerd wat de overdraagbaarheid van

[26] Onder andere op basis van ROA (2009) *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2014.*
[27] Zie CBS (2008) *Jaarboek Onderwijs in cijfers 2009*, p. 198 ev.

het certificaat belemmert. Het is dus van belang dat Hogescholen onderling afspraken gaan maken wie welke EVC-procedure aanbiedt en elkaars ervaringscertificaat makkelijker gaan accepteren. Daarnaast is het van belang dat de acceptatie van een EVC door examencommissies wordt vergroot.
Een andere belemmering om EVC te kunnen benutten is het feit dat een leerling zich eerst moet inschrijven en daarna pas duidelijkheid krijgt van de examencommissie over welke vrijstelling hij of zij kan krijgen op basis van het EVC. Deze onzekerheid kan er toe leiden dat een leerling afziet van de opleiding, omdat er van te voren geen zicht is op de lengte van de studieduur op basis van vrijstellingen.

In zijn advies over arbeidsmobiliteit *Werk maken van baan-baanmobiliteit* gaat de raad dieper in op manieren om scholing verder te bevorderen, in het bijzonder waar het scholing betreft die de functie en/of de sector overstijgt[28].

De raad vindt het van belang dat bij wijzigingen in het initieel onderwijs goed wordt gekeken naar de gevolgen voor postinitiële scholing. De vraag wat te verstaan onder initieel of postinitieel onderwijs is naar zijn mening in de huidige kabinetsvoorstellen onvoldoende beantwoord en beargumenteerd. De raad beseft dat beantwoording van deze vraag niet eenvoudig is, vanwege de grote implicaties voor alle betrokkenen. Bij de behandeling van de adviesaanvraag zoals voorgenomen door het kabinet over postinitiële scholing wil de raad daarom graag uitvoeriger in gaan op dit vraagstuk – en andere vraagstukken – rond een leven lang leren, waar trouwens ook initieel onderwijs op latere leeftijd onderdeel van uit kan maken. Ook het private onderwijs verdient daarbij aandacht.

Daarop vooruitlopend acht de raad het verstandig om het collegegeldkrediet en de studiefinanciering beschikbaar te stellen voor studenten boven de dertig jaar en – zoals hij ook bepleit in zijn advies *Werk maken van baan-baanmobiliteit* – de aftrekbaarheid van studiekosten te verruimen[29], zodat de financiële drempels van studeren op latere leeftijd worden verminderd. Hierbij gaat het niet alleen om werknemers, maar ook om ondernemers die zich moeten kunnen blijven bij- en omscholen[30]. Op eenzelfde manier verdient het de aanbeveling om de beschikbaarheid van (boven)sectorale scholingsbeurzen zoals de lerarenbeurs vanuit de overheid te stimuleren. Ten slotte vraagt de raad aandacht voor de effecten van het hogere collegegeld voor langstudeerders en tweede studies bij deeltijdstudenten.

8. Onderzoek, innovatie en valorisatie

De commissie-Veerman benadrukt het belang van onderzoek voor het hoger onderwijs, zowel in het hbo als in het wo. Daarbij heeft onderzoek ook een intrinsieke waarde: het vermeerderen van kennis, het beter begrijpen van onze omgeving. Ten slotte zijn onderzoek en de toepasbare resultaten daarvan ook van groot belang voor de positie van Nederland als kenniseconomie en voor de Nederlandse concurrentiepositie. Dit alles vraagt een breed wetenschap- en onderzoekbeleid waarbij zowel fundamenteel als toegepast onderzoek een rol spelen. Daarnaast is vanzelfsprekend ook het innovatiebeleid gericht op bedrijven een essentiële pijler voor kenniseconomie en welvaart. Dit beleid valt echter buiten het bereik van dit advies.

---

[28] SER (2011) Advies *Werk maken van baan-baanmobiliteit.*

[29] In het advies bepleit de raad (zie paragraaf 5.4.3) een substantiële verhoging van de leeftijdsgrens om een beroep te kunnen doen op het buiten werking stellen van de maximumbepaling binnen de persoonsgebonden aftrek.

[30] Zie ook SER (2010) Advies *Zzp'ers in beeld*, p. 73 e.v.

Massa en focus
Goed onderzoek vraagt massa en focus. De topsectoren zoals deze door het kabinet zijn benoemd in de brief over de hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid, zijn daarbij een goed aangrijpingspunt. De raad wil benadrukken dat wetenschap en onderzoek breder zijn dan deze gebieden en dat innovatie en concurrentiepositie mede worden bepaald door de resultaten van alfa- en gammastudies. Hij ondersteunt de lijn meer focus en massa aan te brengen in onderzoek in sectoren die voor het bedrijfsleven relevant zijn. Een langjarige onderzoeksagenda – van wetenschappelijk onderzoek tot en met het toegepast onderzoek op hogescholen – met langjarige financiering en het terugdringen en voorkomen van versnippering van publieke financiële middelen kunnen daaraan bijdragen, evenals samenwerking tussen universiteiten en bundeling van onderzoek (ook internationaal). In een recent onderzoek wijst het Rathenau Instituut op de mogelijkheid van een sterkere centrale regie gecombineerd met meer decentrale vrijheid om te komen tot een sterkere sturing van het complexe wetenschapssysteem is[31]. Evenzeer van belang is dat het onderzoeksklimaat zodanig is dat het onderzoek in Nederland aantrekkelijk blijft voor bestaande toponderzoekers en voor nieuwe toponderzoekers (waaronder nu nog studenten en promovendi).

Benutten van kennis (valorisatie)
Voortzetting en uitbreiding van de samenwerking met bedrijven is van belang voor de kwaliteit van het onderzoek, maar ook voor de kwaliteit van de bedrijven. Onderzoek zal zich vaak richten op bedrijfsspecifieke toepassingen en innovatie. Voor bedrijven is het van belang dat zij gebruik kunnen maken van de kennis en expertise die bij het hbo en wo aanwezig zijn om hun bedrijfsvoering en/of producten te verbeteren[32]. Valorisatie staat of valt bij de succesvolle samenwerking binnen het speelveld van de vraagkant (bedrijven) en de aanbodkant (private en vele publieke kennisinstellingen, agentschappen en intermediairs). Succesvolle voorbeelden[33] laten zien dat de interactie tussen vraag en aanbod, uitwisseling van onderzoekers en elementen van colocatie[34] belangrijke elementen zijn.

Ook de valorisatie van (meer) fundamenteel onderzoek kan een belangrijke rol spelen bij (technologische) innovatie. De raad wijst hiervoor met nadruk op het belang van ondernemerschap bij universiteiten, onderzoeksinstellingen, hogescholen, studenten en promovendi. De raad beoordeelt het in dat licht bijzonder positief dat valorisatie recent een onderdeel is geworden van de visitatie bij universiteiten. Studenten en met name promovendi zijn vooral van belang als nieuwe ondernemer[35]. Het blijkt dat jonge en snelgroeiende bedrijven vaak een sterkere binding hebben met onderzoek en dat zij veelal beter zijn in het efficiënt produceren van (radicale) innovaties en in het vermarkten daarvan[36]. De Centres for Entrepreneurship, de Centres of Expertise en ook de Centra voor Innovatief Vakmanschap zijn hierbij belangrijke contactpunten tussen

---

31 Besselaar, P. van den, en E. Horlings (2010) *Focus en massa in het wetenschappelijk onderzoek.*

32 Een voorbeeld van een initiatief dat deze uitwisseling verbetert is het Utrechtse MKB Loket, onderdeel van het Utrecht Valorisation Centre. Via dit loket wordt het voor ondernemers makelijker gemaakt om samen te werken met de HU en de UU. Ook kunnen de zogenoemde RAAK-projecten (hbo-mkb) worden genoemd (Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie). Ook kan genoemd worden de RDM Campus in Rotterdam, een samenwerking tussen mbo, hbo en het Havenbedrijf Rotterdam.

33 Zie bijv. de kenniswerkersregeling, de FOM Industrial Partnership Programs (IPP's), Technologiestichting STW en RAAK.

34 Een colocatie is een fysieke locatie waar gezamenlijk (toegepast) onderzoek wordt uitgevoerd met partners uit het consortium. In een colocatie komen de elementen van de kennisdriehoek samen: bedrijfsleven, onderzoek en onderwijs. Zie Tweede Kamer, 21 501-30 (2009-2010), nr. 231, p. 4.

35 Een zeer recent voorbeeld is het bedrijf SR dat met een *app* werknemers hun kosten laat declareren via een smartphone. Het bedrijf heeft inmiddels ook innovatieprijzen gewonnen. Zie *Het Parool*, 12 maart 2011.

36 Zie Praag, M. van en L. Stevens (2010) *Ondernemerschap na de crisis*.

bedrijven en kennis- en onderzoeksinstellingen[37]. Ook het voornemen om te komen tot een revolverend fonds voor innovatie kan een bijdrage leveren aan de valorisatie van publieke kennis. In de brief 'Hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid' (Ministerie van EL&I) wordt de mogelijkheid genoemd dat jonge ondernemers octrooien die bij publieke instellingen op de plank liggen, gaan gebruiken op 'no cure no pay'-basis en dat het Octrooicentrum deze praktijk actief gaat promoten[38]. De raad roept bedrijven en instellingen op deze mogelijkheid te benutten.

Om ondernemerschap onder jongeren verder te stimuleren, beveelt de raad aan dat er voldoende fysieke faciliteiten beschikbaar zijn voor jonge ondernemers wanneer zij na het verlaten van het beroepsonderwijs of de universiteit hun onderneming doorontwikkelen. Inmiddels zijn er op dit terrein bij diverse universiteiten veelbelovende ontwikkelingen gaande. De Universiteit van Leiden, bijvoorbeeld, heeft een goede praktijk ontwikkeld met infrastructurele voorzieningen en goede ondersteuning van 'technostarters' via Leiden Stichting Leeuwenhoek Starters[39].

Ten slotte wijst de raad nog op de mogelijkheden die bestaande kennis biedt voor innovatie en valorisatie en waarbij bijvoorbeeld een 'patentendatabase' een rol kan spelen. Ook de initiatieven om te komen tot Open Access-beleid, dat wil zeggen het publiceren van artikelen direct in Open Access-tijdschriften, kunnen bijdragen aan innovatie doordat met publiek geld gefinancierd onderzoek vrij toegankelijk wordt[40] (zonder daarmee de samenwerking met het bedrijfsleven of de octrooieerbaarheid van 'uitvindingen' in gevaar te brengen).

9. Financiering en bekostiging

Twee punten van aanhoudende zorg binnen het hoger onderwijs zijn de financiering (de hoeveelheid geld die beschikbaar is voor onderwijs en onderzoek) en de bekostiging (de verdeling van het beschikbare geld over de instellingen voor onderwijs en onderzoek).

Financiering
Over de financiering van het onderwijs en hetgeen daarover is afgesproken in regeer- en gedoogakkoord merkt de raad op dat de gewenste verbeteringen in het (hoger) onderwijs investeringen vergen. Zowel de commissie-Veerman als de KIA-coalitie zijn daar duidelijk over[41].
De raad meent dat het redelijk is eerst te bezien in hoeverre deze investeringen deels gefinancierd kunnen worden uit een meer effectieve en efficiënte inzet van de bestaande middelen. In de voorgaande paragrafen zijn hiervoor aangrijpingspunten benoemd. Een aansprekend voorbeeld betreft het realiseren van besparingen via het terugdringen van de studie-uitval, die thans aanzienlijk is. Het is dan wel essentieel dat deze gelden behouden blijven voor het hoger onderwijs.
De raad constateert dat de kabinetvoornemens zowel financiële ombuigingen als intensiveringen voor het hoger onderwijs omvatten. Hij stelt vast dat de tijdpaden daarvan verschillen en dat de ombuigingen concreter zijn ingevuld dan de intensiveringen. Hij bepleit de intensiveringen in de tijd gelijk op te laten lopen met de

---

37 Ook initiatieven zoals het Science Park Amsterdam, het BioScience Park Leiden leveren een bijdrage aan een ondernemende en innovatieve omgeving.
38 Zie TK 32 637 (2010-2011), nr. 1, Brief hoofdlijnen nieuw bedrijfslevenbeleid, paragraaf 3.5.
39 Ondernemerschap komt weinig voor onder jongeren – de meeste starters zijn ouder dan 30 jaar – hoewel het in het onderwijs steeds meer aandacht krijgt en er steeds meer goede voorbeelden te vinden zijn bijvoorbeeld in de vorm van studentenbedrijfjes. Zo geldt dat het aantal scholen dat ondernemerschapsonderwijs heeft verankerd in het onderwijs toeneemt.
40 Zie de websites van NWO en KNAW.
41 Zie: *KIA 2011-2020*, p. 3, 41.

ombuigingen en snel zekerheid (zowel qua beschikbaarheid als qua invulling) te verschaffen over de beoogde intensiveringen. Dit is te meer van belang omdat de beschikbare middelen voor het hoger onderwijs (voor studenten en voor instellingen) gedurende deze kabinetsperiode teruglopen[42].

De raad moet vaststellen dat het bereiken van de Nederlandse ambitie om tot de top vijf van kenniseconomieën te behoren nog niet in zicht is[43] en dat veel andere, voor Nederland relevante, landen vasthouden aan een hoog niveau van investeringen (zij het niet allen in gelijke mate, terwijl er ook landen zijn die bezuinigen)[44].

De Raad wijst er daarbij op dat internationale organisaties als EU en OESO direct na het uitbreken van de crisis erop wezen dat het noodzakelijk is de kennisinvesteringen op peil te houden, “because these are pro-growth anti-crisis investments. (...) Research and innovation investments will speed up economic recovery, create jobs and improve European competitiveness”[45].

Dit betekent naar het oordeel van de raad dat, zeker op de middellange en lange termijn, niet volstaan kan worden met het beter benutten van de bestaande middelen. Alleen al de verwachte stijging van het aantal ho-studenten vergt extra middelen[46]. Ook het bereiken van de ambities voor onderwijs, onderzoek en kennisvalorisatie als kerntaken van het hoger onderwijs, zal dan moeilijker worden. Ook tegen deze achtergrond acht de raad het noodzakelijk dat de in dit advies voorgestelde aanpassingen in het hoger onderwijs worden doorgevoerd.

Daarbij benadrukt de raad dat de financiering van onderwijs, onderzoek en innovatie niet als kostenpost beschouwd moet worden maar als een investering met een duidelijk positief rendement, voor het individu maar nadrukkelijk ook voor de maatschappij[47]. Het gaat dan niet alleen om het economisch rendement maar ook om het sociaal rendement (sociaal vertrouwen, participatie, gezondheid)[48].

Ook op onderzoeksterrein zijn de ambities hoog gesteld. Geconstateerd moet worden dat zowel de omvang van het publiek gefinancierde als van het privaat gefinancierde onderzoek achterblijft bij wat wenselijk wordt geacht[49]. De raad betreurt dan ook dat de bijdragen aan onderzoek uit de FES-gelden worden stopgezet. Eerder heeft de raad juist

---

42 Zie: VVD; CDA (2010) Regeerakkoord, bijlage 2 begrotingsbeleid, tabel G en E.

43 Nederland is na van plaats 8 gezakt te zijn naar plaats 10 nu weer terug op plaats 8. Zie: WEF (2010) *Global Competitiveness Report 2010-2011*. Zie ook KIA-coalitie (2011) *Kennis en Innovatiefoto 2011.* Geconstateerd wordt dat in veel gevallen de ontwikkelingen de verkeerde kant op gaan.

44 Zie *KIA Foto 2011*, pp. 6 en 10,11.

45 Zie Europese Commissie (2010) *Europe 2020, a strategy for smart, sustainable and inclusive growth*.

46 Daarbij geldt ook de doelstelling dat 50 procent van de relevante bevolkingsgroep deelneemt aan het hoger onderwijs.

47 In Nederland is de omvang van het publieke en het private rendement vergelijkbaar. Het publieke rendement (hoger onderwijs) bedraagt 6,3 (vrouw) à 7,5 (man) procent. Zie OECD (2010) *Education at a Glance 2010*, p. 134 e.v. (tabellen A8.1 en A8.4). Ook andere studies duiden op een ongeveer gelijk positief privaat en publiek rendement. Zie CPB (2010). Een studie van Wim Groot en Henriette Maassen van den Brink (2003) *Investeren en terugverdienen* schat het privaat en maatschappelijk rendement van een jaar langer onderwijs op 6 à 8 procent. Bij het private rendement gaat het dan om het effect van een jaar langer onderwijs op het nettoloon, bij het sociaal rendement om het effect op de productiviteit.

48 Schooling not only affects income, but also the degree to which one enjoys work, as well as one's likelihood of being unemployed. It leads individuals to make better decisions about health, marriage, and parenting. It also improves patience, making individuals more goal-oriented and less likely to engage in risky behavior. Schooling improves trust and social interaction, and may offer substantial consumption value to some students. Zie: Oreopoulos, Philip, and Kjell G. Salvanes (2011)*Priceless: The Nonpecuniary Benefits of Schooling*. Zie ook: J. Huang, H. Maassen van den Brink en W. Groot (2009) *A Meta-Analysis of the Effect of Education on Social Capital*.

49 Zie *KIA 2011-2020*, p. 18 e.v. en p. 38 e.v.

aangegeven dat een deel van de gasbaten gebruikt kan worden om investeringen in de publieke kennisbasis te financieren[50]. De gevolgen van het wegvallen van de bijdragen uit de FES-gelden zullen vooral na 2015 zichtbaar worden.

Bekostiging
De bekostiging van het onderwijs zal een belangrijk onderwerp zijn in de Strategische Agenda. Volgens de raad dient daarbij het vertrekpunt te zijn dat de bezwaren die samenhangen met de huidige gerichtheid van de bekostiging op aantallen eerstejaars studenten en het totaal aantal studenten zo veel mogelijk worden weggenomen. De raad volstaat hier met het benoemen van een aantal uitgangspunten die zijns inziens betrokken moeten worden bij de vormgeving van een nieuw bekostigingsstelsel voor het hoger onderwijs en die ook hiervoor al aan de orde zijn geweest.
De bekostiging dient:
- eenvoudig en transparant te zijn.
- kwaliteit en prestaties te bevorderen.
- differentiatie in het stelsel mogelijk te maken (met ruimte voor bijvoorbeeld specifieke opleidingen, experimenten en afstandsonderwijs).

Den Haag, 15 april 2011

A.H.G. Rinnooy Kan
Voorzitter

V.C.M. Timmerhuis
Algemeen secretaris

[50] SER (2008) Advies *Duurzame globalisering,* p. 139. Zie bijvoorbeeld ook *Gezamenlijk manifest VNO-NCW, NWO, KNAW, MKB NL en VSNU* d.d. 11 augustus 2010 met een oproep voor behoud van (een deel van) de FES-gelden.

Geraadpleegde literatuur

- BCI (2009) *Fysieke investeringsopgaven voor campussen van nationaal belang*, november 2009, Nijmegen : Buck Consultants International.
- Besselaar, P. van den en E. Horlings (2010) *Focus en massa in het wetenschappelijk onderzoek: de Nederlandse onderzoeksportfolio in internationaal perspectief*, SciSA rapport 1016, december 2010, Den Haag : Rathenau Instituut.
- Booij, A.S., E. Leuven en H. Oosterbeek (2010) *The role of information in the take up of student loans*, TIER Working Paper Series, TIER WP 10/21, [z.p. :] Universiteit van Amsterdam; Maastricht University; Rijksuniversiteit Groningen.
- CBS (2008) *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*, Den Haag/Heerlen
- CBS (2010) *Jaarrapport Integratie 2010*, Den Haag/Heerlen.
- CBS (2011) Inkomen hoogopgeleiden bijna het dubbele van dat van laagopgeleiden, *Webmagazine*, 23 maart 2011.
- Commissie toekomstbestendigheid hoger onderwijs [commissie-Veerman] (2010) *Differentiëren in drievoud, omwille van kwaliteit en verscheidenheid in het hoger onderwijs*, Den Haag, april 2010.
- CPB (2010) *Effecten hogere private bijdrage voor hoger onderwijs*, CPB Notitie, 2010/11, Den Haag : Centraal Planbureau.
- Europese Commissie (2010) COM (2010)2020, *Europe 2020, a strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Brussel.
- *Gezamenlijk manifest van VNO-NCW, NWO, KNAW, MKB-NL en VSNU d.d. 11 augustus 2010: Bedrijven en kennisinstellingen: versterking kenniseconomie vraagt om nationale focus en visie*, www.vno-ncw.nl.
- Groot, W. en H. Maassen van den Brink ((2003) *Investeren en terugverdienen, kosten en baten van onderwijsinvesteringen*, Rapport in opdracht van Sbo, Den Haag, januari 2003.
- HBO-raad, ISO, LSVb, VSNU (2010) *Nederland in de top 5: Naar een maatschappelijk akkoord voor een toekomstig hoger onderwijs, www.vsnu.nl*.
- Huang, J., H. Maassen van den Brink en W. Groot (2009) *A Meta-Analysis of the Effect of Education on Social Capital*, TIER Working Paper Series, TIER WP 10/09.
- Inspectie van het Onderwijs (2009) *Aandacht voor diversiteit in het hoger onderwijs*, Inspectierapport 2009-17, april 2009, Utrecht.
- KIA-coalitie (2010) *Kennis en Innovatie Agenda 2011-2020*, Den Haag, juni 2010.
- KIA-coalitie (2011) *Kennis en Innovatie Foto 2011: Eerste voortgangsrapportage over de Kennis en Innovatie Agenda 2011-2020*, Den Haag.
- LSVb Onderzeoksbureau (2010) *Studiefinanciering is essentieel, meer private investeringen hebben grote gevolgen*.
- OECD (2010) *Education at a Glance 2010*, Parijs : Organisation for Economic Co-operation and Development, juli 2010.
- Onderwijsraad (2008) *Een succesvolle start in het hoger onderwijs*, Den Haag.
- Oreopoulos, Ph. en Kj.G. Salvanes (2011) Priceless: The Nonpecuniary Benefits of Schooling, *Journal of Economic Perspectives*, 25(1): 159–84.
- Praag, M. van en L. Stevens (2010) Ondernemerschap na de crisis, in: A. van Witteloostuijn (red.) *Nederland na de crisis: Preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde 2010,* Den Haag : Sdu Uitgevers.
- Regiegroep Chemie (2007) *De perfecte chemie tussen onderwijs en onderzoek: Voorstel van de Regiegroep Chemie aan het ministerie van OCW voor een versterking van de kennisinfrastructuur voor chemie en chemische technologie*, juni 2007, [z.p.].
- ROA (2009) *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2014*, ROA-R-2009/5, november 2009, Maastricht : Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt,
- SBO (2010) *Inventarisatie: financiering tweede studie leraren*, 9 december 2010, Den Haag : Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt.

- SER (2008) Advies *Duurzame globalisering: een wereld te winnen*, publicatienr. 08/06, Den Haag.
- SER (2010) Advies *Zzp'ers in beeld: Een integrale visie op zelfstandigen zonder personeel*, publicatienr. 10/04, Den Haag.
- SER (2011) Advies *Werk maken van baan-baanmobiliteit*, publicatienr. XX, Den Haag.
- Tweede Kamer (vergaderjaar 2009-2010) 21 501-30 *Raad voor Concurrentievermogen*, nr. 231 Brief van de minister van Economische Zaken, 2 mei 2010.
- Tweede Kamer (vergaderjaar 2010-2011) 31 288, *Hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid,* nr. 150 Kabinetsreactie op het rapport van de commissie Veerman, 7 februari 2011.
- Tweede Kamer (vergaderjaar 2010-2011) 32 253, *Ruim baan voor talent*.
- Tweede Kamer (vergaderjaar 2010-2011) 32 500 VIII, *Vaststelling begroting OCW*, nr. 115, 13 december 2010.
- Tweede Kamer (vergaderjaar 2010-2011) 32 637 *Bedrijfslevenbeleid,* nr. 1 Brief 'Naar de top, hoofdlijnen van het nieuwe bedrijfslevenbeleid', 4 februari 2011.
- VVD; CDA (2010) *Regeerakkoord: Vrijheid en verantwoordelijkheid*, Bijlage II Begrotingsbeleid, Den Haag.
- WEF (2010) *The Global Competitiveness Report 2010-2011,* Genève : World Economic Forum.

Bijlage 1

adviesaanvraag

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

De voorzitter van de Sociaal-Economische Raad,
dr. A.H.G. Rinnooy Kan,
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
J.R. Bax

T +31-70-412 2229
j.r.bax@minocw.nl
IPC 2250

Onze referentie
281272

Bijlagen
adviesaanvraag

Datum – 9 MAART 2011
Betreft adviesaanvraag voor Strategische Agenda

Geachte heer Rinnooy Kan,

In juni 2011 zal ik de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap uitbrengen.
Ten behoeve daarvan verzoek ik u vóór 1 april a.s. aan mij advies uit te brengen.
De precieze tekst van de adviesaanvraag treft u hierbij aan.

Met vriendelijke groet,

de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Halbe Zijlstra

Adviesaanvraag aan de Sociaal-Economische Raad ten behoeve van de Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap

In de kabinetsreactie op het rapport van de commissie 'Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel' (commissie-Veerman) is aangekondigd dat het kabinet in juni 2011 een Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap (hierna: Strategische Agenda) zal uitbrengen. In deze Strategische Agenda wordt de integrale agenda voor hoger onderwijs, onderzoek en wetenschap voor deze kabinetsperiode uitgewerkt. De Strategische Agenda integreert het ontwerp-Hoger onderwijs en onderzoek plan (Hoop) en het Wetenschapsbudget. De SER wordt gevraagd om, uitgaande van de kabinetsreactie op het rapport van de commissie-Veerman en de kaders van het regeerakkoord, een advies uit te brengen ter voorbereiding van de Strategische Agenda. Hiermee wordt het proces van advisering door de SER dat voorheen plaatsvond na het verschijnen van het ontwerp-Hoop* naar voren gehaald en krijgt het een belangrijke meerwaarde. Het kabinet ziet graag het advies voor 1 april 2011 tegemoet.

*Hoger onderwijs en onderzoek plan

Bijlage 2

Samenstelling commissie Arbeidsmarkt- en Onderwijsvraagstukken (AMV)

Leden	Plaatsvervangende leden
Onafhankelijke leden	
prof. dr. P. Ester (voorzitter)	
drs. Th.J.F.M. Bovens	
mw. dr. M. Bussemaker	
mw. prof. dr. J. Plantenga	
mw. prof. dr. C.M. van Praag	
mw. mr. Y.C.M.T. van Rooy	
Ondernemersleden	
drs.mw. G. Dolsma (Vereniging VNO-NCW)	
drs. A.W. Hokken (LTO-Nederland)	drs. G.A.M. van der Grind
mr. W.M.J.M. van Mierlo (MKB-Nederland)	R. Slagmolen
mr. S.J.L. Nieuwsma (VNO-NCW)	drs. A. van Delft
drs. A.J.E.G. Renique (VNO-NCW)	
mw. ir. G.F.W.C. Visser-van Erp (MKB-Nederland)	
Werknemersleden	
mw. drs. I.D.C.M Coenen (FNV)	
mw. mr. H. de Geus (MHP)	ing. W.J.F. Muis / W.B.M. Treu
drs. L.R.M. Hartveld (FNV)	drs. B.R. Groot Wassink
dr. ir. L.E. Meijer (CNV)	
mw. M.C.M. de Ridder (CNV)	
mw. drs. C.J.M. Rietbergen (FNV)	mw. A.C. den Bakker
Adviserende leden	
prof.dr. A. de Grip (ROA)	
prof.mr. G.J.J. Heerma van Voss	
mw. D. Lanser (CPB)	dr. R.W. Euwals
Waarnemend lid	
B. Doek (RWI)	R. de Krieger
Ministeriële vertegenwoordigers	
mw. L. Bastiaansen (SZW)	
drs. S.M. Böger (OCW)	
J.A. Guerand (EL&I)	
C. Jansen (SZW)	mw. P. van Golen
drs. A.T.H. Janssen (SZW)	
drs. E.M. Laudy (VWS)	
drs. C.P.C. van de Sanden (BZK)	A. Stigter
drs. H.C.M. Middelplaats (VWS)	A. Kersten
R.P. Rollingswier (EL&I)	
Secretariaat	
mw. mr. drs. T.D. Riemens	

Samenstelling voorbereidingsgroep AMV-HO

Onafhankelijke leden
mw. mr. Y.C.M.T. van Rooy (voorzitter)
prof. dr. P. Ester
drs. Th.J.F.M. Bovens
mw. dr. M. Bussemaker
mw. prof. dr. C.M. van Praag

Ondernemersleden
drs. T.R.A. Grosfeld (Vereniging VNO-NCW)
mw. ir. G.F.W.C. Visser-van Erp (MKB-Nederland)

Werknemersleden
drs. D.D. van der Zweep (FNV)
mw. mr. H. de Geus (MHP)
mw. mr. M. Morsink (CNV)

Ministeriële vertegenwoordigers
mw. drs. J.R. Bax (OCW)

Secretariaat
drs. H. van der Meer
mw. mr. drs. T.D. Riemens
J. van der Veen MSc.

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 499
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

© 2011, Sociaal-Economische Raad